

מוסדות
**דרכי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד
חנשה

הלכה

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

פרשת וישלח תשפ"ב

שנה כ"ד – קובץ ו' [תשפ"ו]

יו"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת וישלח

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

"ויצו אתם לאמר כה תאמרון לאדני לעשו כה אמר עבדך יעקב
עם לבן גרתי ואחר עד עתה" (ל"ב ה').

"דבר אחר, 'גרתי' בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע
גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים" (רש"י).

הנה תמהו גדולי הדורות, מראשוני הראשונים ועד אחרוני האחרונים, על יעקב
אבינו שנשא שתי אחיות, דהלא אמרו חז"ל (יומא כ"ח ע"ב) דאברהם אבינו קיים כל
התורה כולה עד שלא ניתנה, ולא נחא להו מה שכתב הרמ"א בתשובותיו (סי' י') דרק
אברהם אבינו ע"ה קיים כל התורה ולא שאר האבות, דמלבד התימה בסברא בתירוץ
זה, דהלא מסתבר דאברהם אבינו הנחיל לזרעו את האמת הגדולה שגילה, והלא מקרא
מלא דיבר הכתוב "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו'", יש ראיות רבות במדרשי
חז"ל שגם יתר האבות וזרעם אחריהם קיימו את מצוות התורה, ובפרט ביעקב אבינו,
כמבואר במדרש (ב"ר פרשה ע"ט ו') דיעקב אבינו שמר את השבת, וכבר נודעו דברי
רש"י כאן בביאור דברי יעקב "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי", וכן בב"ר מקץ (צ"ב
ד') איתא דיוסף בנו שמר את השבת, עי"ש.

ונבאר בזה כמה דרכים שנתחדשו בענין זה ע"י אבות העולם.

א

תירוצי הרמב"ן

הרמב"ן בפרשת תולדות (כ"ו ה') האריך בענין זה [ובתוך דבריו ג"כ שלל את
האפשרות דאברהם בלבד קיים מצוות התורה וכתב ע"ז: "והאיך אפשר שיהיו נוהגים
היתר בתורה במה שאסר אברהם אביהם על עצמו וקבע לו השם שכר על הדבר, והוא
יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו"]. וכתב לחדש דלא קיימו אבותינו את
המצוות המעשיות אלא בארץ ישראל, ובחו"ל עסקו רק בסודות התורה וטעמי

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

מצוותיה בלבד, ולכן כל עוד היה בחו"ל נשא שתי אחיות, ומטעם זה מתה רחל בדרך בכניסתו של יעקב לארץ ישראל, כדי שלא יעבור בארץ ישראל על איסור שתי אחיות.

ולשיטתו הולך הרמב"ן (בויקרא י"ח כ"ה) דעיקר ענין קיום מצוות התורה בארץ ישראל הוא, אלא שנצטוינו לקיים את המצוות בחו"ל כהכנה לקיומן בארץ ישראל, מושל למלך שכעס על אשתו ושילחה לבית אביה וצוה עליה להתקשט גם בעודה בחוץ כדי שכשתחזור לא יהיו עליה כחדשים, עיי"ש. (ועיין עוד לקמן אות י"ב).

ב

פנימיות הענין ועומקו

בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' צ"ד) כתב דברים סתומים וחתומים בדרך הסוד לבאר ענין שתי אחיות דיעקב, ורמז דכל התורה תלויה בזמן ובמקום ובכלים, לא כל הזמנים ראויים כימי שבת ומועד, ולא כל המקומות ראויים לתרומה כארץ ישראל, ולא כל הכלים ראויים דאין כל אדם ראוי לשמש בכהונה ככהנים, הרשב"א סתם ולא פירש, והרדב"ז (ח"ב סי' תרצ"ו) כתב לבאר דבריו.

ודברי הרשב"א סתומים וחתומים, והרדב"ז (שם) [והתרעם על השואל שהוא מחזיק בערפו לגלות והיה ראוי להסתיר] שפך קרני אורה ומ"מ ביאר דבריו, אך אף הוא גילה טפח וכיסה מאה טפחים ודיבר ברמיזה, וז"ל:

"הנה אתה אוחז בעורפי להוציא מה שאין לי חפץ (בו על פי ואף על פי) ועל אפי [זאת ואעפ"כ] כדי שלא להוציאך חלק ארמוז לך רמיזות עד שתבין דברי הרב והוא ז"ל סתם אותם בסוף לשונו שאמר ולא ראוי להקריב ככהן. לא הכל ראויים לישא שתי אחיות כיעקב לפי שצורתו חקוקה בכסא הכבוד כי טעם העריות כדי שלא ישתמש בשרביטו של מלך ונחלת יעקב נחלה בלא מצרים ומשתמש בשתי אחיות לאה ורחל ואם ידעת למה זכתה לאה להקבר במערת המכפלה ורחל בפרשת דרכי תבין סוד ב' אחיות ואחר כל זה הרמז ידעתי שתמצ' תשובתו של הרב ז"ל והוא ז"ל נתכוון להודיע לשואל סוד הענין אם הוא משכיל".

וצריך פירוש לפירושם. ונבאר את הנראה לענ"ד לקמן (אות ו')

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

ג

תירוץ האחרונים שגיירן יעקב

המשנה למלך (ריש פרשת דרכים) הביא ממהר"ש יפה לתרץ, דיעקב גייר את רחל ולאח וכיון שנתגיירו הוי כקטן שנולד ואין בהם קורבה, וכ"כ במהרש"א (בח"א יומא כ"ח ע"ב), וכבר כ"כ במושב זקנים (בראשית כ"ט כ"ח).

והנה לכאורה זה תלוי אם יש לאבות דין ישראל לפני מתן תורה, דאם דינם כב"נ לא שייך בהו גירות ורק אם יש להם דין ישראל יש דין גירות, ולפי"ז יש להעיר דהלא הרמב"ן ס"ל בפרשת אמור (כ"ד י') דלאבות יש דין ישראל ולשיטתו י"ל דנתגיירו וכדברי המל"מ, ולמה הוצרך לחדש דקיימו כל התורה רק בארץ ישראל, וצ"ל דמכל מקום האמת כתב לפי דעתו.

וי"ל עוד דאף אם היה דין ישראל לפני מתן תורה מ"מ אין דין גירות דלא שייך קבלת עול מצוות לפני שניתן עול זה על צוארם וללא קבלת עול מצוות אין דין גירות.

וכבר הארכתי במנחת אשר בראשית (סי' ק') בגדר קבלת עול מצוות אם מעכב בסומא לר' יהודה שפטור מן המצוות. ויסוד השאלה, אם קבלת עול מצוות הוי מהות הגירות ועיקרו וא"כ אין גירות ללא קבלת עו"מ, או שמא אינו אלא תנאי המעכב בגירות ובמי שפטור מן המצוות אין תנאי זה מעכב ואכמ"ל.

ועיין בגור אריה למהר"ל (פר' ויגש מ"ו י') שכתב דכל גדר קיום התורה ע"י האבות ע"י שקבלו על עצמן דין ישראל לענין המצוות ויש לדון בהם דין קטן שנולד לענין המצוות, ומשום כך לא חשש יעקב לאיסור שתי אחיות עי"ש. וכבר כתב הרדב"ז (ח"ב סימן תרצ"ו) כעין דבריהם, עי"ש.

ד

ביאור מהודש בקיום המצוות ע"י האבות

ועוד דרך מצינו בסוגיא זו בנפש החיים (שער א' פרק כ"א), ויסודו דבאמת האבות הקדושים לא היו מצווים, אלא שבעומק דעת קדשם ועוצם קדושתם ידעו והשיגו את סדר תיקון העולמות שע"י קיום מצוות, ובכונה זו קיימו את המצוות עד שלא נצטוו.

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

ומכיון שכן כאשר השיגו והבינו ברוח קדשם שפיעמה שקרבם שדוקא ע"י ביטול המצוות יביאו לתיקון והשלמת רצון ה', כגון יעקב בנישואי רחל ולאח שתי אחיות, כך עשו.

וכעין דברי נפש החיים כתב באוהב ישראל (פר' בראשית ד"ה ויברך אותם).

ועיין עוד בדעת זקנים לבעלי התוס' (בראשית ל"ז ל"ה) שכתבו: "מה שרצו היו מקיימין ומה שרצו היו מניחין". וברור דאין הכונה לרצון גשמי בעלמא אלא לפי השגתם ורוח קדשם.

ובאגרות הרמב"ם באגרת לר' חסדאי הלוי כתב דאדם הראשון ונח והאבות לא קיימו את התורה כלל ואעפ"כ נחלו גן עדן משום שהגיעו לשלמותם במעלות המדות ובמעלות השכליות עיי"ש.

ודבריו תמוהים לכאורה דהלא קיים אברהם אבינו כל התורה, ועל כרחך צ"ל דנקט דלא עשו האבות את מעשי המצוות במעשיהם פרטיהם ודקדוקיהם כדרך המחוייב והמצווה לאחר שניתנה תורה אלא תיקנו תיקונים במהות המצוות ופנימיות המוסר שבהן, וכך כתב ר' אברהם בן הרמב"ם בפירושו עה"ת (ל"ה ד'), וכ"כ בהקדמת העונג יו"ט עי"ש.

ונראה ראייה לדרך זו מדברי הרמב"ם (בפ"ט ממלכים ה"א):

"על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על ע"ז על ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים, אע"פ שכולן הן קבלה בידנו ממשנה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה, הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצוות, וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו".

ולכאורה תמוה מש"כ דיצחק הפריש מעשר, והלא ודאי קיים כל התורה כאברהם אביו וכמבואר לעיל, ומוכח דס"ל דלא קיימו את המצוות בפועל כמבואר.

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

[ובאמת נראה כן גם ממה שדקדק לכתוב דאברהם התפלל שחרית, ומשמע מזה דפירש לשון חז"ל אברהם תיקן שחרית וכו' (ברכות כ"ז ע"ב) לא שתיקן לדורות אלא שתיקן מטבע תפלה, ומ"מ משמע מלשונו דמלבד שחרית לא מצינו שקיים את המצוות בפועל, ודו"ק].

ועיין בזוה"ק (ח"א קס"ב א') ומובא בדגל מחנה אפרים (ויצא ד"ה והיו העטופים) דיעקב קיים מצוות תפילין במקלות שהניח לפני צאן לבן, ודו"ק.

ה

מעשי האבות ע"פ נבואה

והנה לכאורה י"ל דלא קשה מידי דכיון שכל האבות הקדושים גדולים היו במעלות הנבואה, ואפילו לאחר שניתנה תורה רשאי נביא לעקור דבר מה"ת בהוראת שעה כאלוהו בהר הכרמל, ק"ו לדברים שלפני מתן תורה כשקיימו את המצוות כאינו מצווה ועושה דכאשר השיגו ברוח נבואה שכך ראוי להם לנהוג לא היה בכך פגם וחסרון.

וראיתי שוב באור החיים בפרשת ויחי (מ"ט ג') שכתב בזה שתי דרכים שהם תואמים לדברינו אלה ולדברי הנפש החיים הנ"ל, ומשום יקרת דבריו הקדושים הנני מעתיק לשונו הזהב:

"והנכון בעיני הוא כי האבות קבלו התורה משם שקבל מנח שקבל מחנוך שקבל מאדם הראשון, אשר למדה מפי הגבורה דכתיב אז ראה וגו' ויאמר לאדם, (זהר ח"א קצ"ט ע"א) ושבאמצעותה צוהו לעבוד גן עדן וכמו שפירשתי בפסוק (לעיל ב' ט"ו) לעבדה ולשמרה. אך לא נצטוה אלא על ז' מצות שאם יעבור עליהם יהרג אבל שאר התורה קרוב לשכר אם יעשה ורחוק מן ההפסד אם לא יקיים, וכדרך שיש לנו גם אחר נתינת התורה שיש מצות שאם יעשה אותם האדם יטול שכר ואם לאו אין לו עונש עליהם כמו כן היה מיום ברא אלהים אדם בכל התורה חוץ מז' מצות, והאבות לצד חביבותם בה' וחשקם באושר עליון קיימו הכל כאומרו (כ"ו ה') עקב אשר שמע וגו', ואמרו ז"ל (יומא כח ב) קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין ואת בניו הקים תחתיו להרויח תועלת המצוות ועסק התורה, אבל במקום שהיו רואים תועלת דבר ההצלחה להם כמו שתאמר יעקב כשהרגיש בהצלחתו בנישואי שתי האחיות העלים עין מריוח הנמשך מקיום המצוה ההוא כיון שאין לו עונש אם לא יקיימנה כל עוד שלא

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

נתנה תורה. ומה גם אם נאמר שהיו עושים על פי הדיבור כי האבות נביאים היו וה' אמר להם לעשות כן, ודבר זה דומה למה שכתב רמב"ם בהלכות יסודי התורה (פ"ט) כי נביא שאמר לעבור על איסור מאיסורי התורה לפי שעה שומעין לו כאלוהו בהר הכרמל וגו' גם יאמן יעקב שעשה מעשה על פי נבואתו שיכול לישא ב' אחיות לפי שעה לא שיעקר איסור ב' אחיות, ומה גם בזמן שלא היה להם עונש על הדבר אלא הקרבת התועלת אם יקיימו כנזכר".

הרי לן שבתחילה כתב כעין דברי נפש החיים דכיון שלא נצטוו כאשר ראו תועלת באי קיום המצוות כך נהגו, ושוב כבד כיון שנביאים היו ביטלו את המצוות עפ"י רוח נבואר שבקרבם, עי"ש.

ועוד אמרו בירושלמי יבמות (פי"א ה"א, דף ס"א ע"א): "חסד הוא, א"ר אבין שלא תאמר קין נשא את אחותו, הבל נשא את אחותו, חסד הוא, חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם, עולם חסד יבנה". הרי שהקב"ה התיר לראשונים לישא אחותם כדי שיבנה העולם מהם, וכך השיגו האבות אף לגביהם כאשר עסקו בבנין עולם, ודו"ק.

ו

ועתה נחזור לפרש את דברי הרשב"א בתשובותיו.

ולענ"ד נראה דכונת הרשב"א ברומזו שהכל תלוי בזמן במקום ובכלים, לשלשה דרכים, ושלשה שהן אחת הנה.

בזמן. דקודם מתן תורה שאני, ואף שהאבות קיימו כל התורה כולה אף טרם ניתנה, מ"מ אין כל הזמנים שווים, ובמה שקיימו לפני מתן תורה, היה זה ברשותם ודרכם לקיים ולבטל לפי רוח קדשם, וכמבואר לעיל באריכות.

במקום. כעין מה שתירץ רבו הגדול הרמב"ן, דבחוץ לארץ שאינו פלטרין של מלך קיימו את המצוות בדרך אחרת, בעסק בסודות התורה, תיקונים וייחודים ולא בהכרח במצוות המעשיות.

בכלים. כיון שיעקב אבינו ידע ברוח הקודש שעליו להקים י"ב שבטי קודש בישראל, ואף זאת ידע ברוח קדשו שאי אפשר לו לעשות כן אלא ע"י כלים אלה שהן

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

המה רחל ולאה, מותר היה לו לשאתם כדי לקיים דבר ה'. ולזה רמז הרדב"ז בענין שרביטו של מלך.

ודו"ק בזה.

וחידוש ראיתי בקדושת לוי (לך לך ד"ה ומלכי צדק):

"ובזה מתורץ קושית הרשב"א בתשובה (ח"א סימן צ"ד) למה נשא יעקב אבינו שתי אחיות, כיון שקיימו כל התורה עד שלא נתנה. ולפי מה שכתבתי נחא, כי בחוץ לארץ לא היו עובדין על ידי מצות, כי לא היה יכול לקיים מצות התלויות בארץ, והיה עובד בחוץ לארץ במסירות נפש, ובאמת לא היה לו שתי אחיות אלא בחוץ לארץ, דשם לא עבדו על ידי מצות רק במסירות נפש, אבל בביאתו לארץ ישראל מתה רחל. ותראה ברשב"א שכוון בדבריו לדברים אלו".

הרי שפירש את דברי הרשב"א כעין דברי הרמב"ן, ודו"ק בעומקם.

ז

בשיטת מהר"ל דלא קיימו האבות אלא מצוות עשה

עוד כתב שם המהר"ל בגור אריה דהאבות לא קיימו אלא מצוות עשה ולא מצוות ל"ת, ומשום דמצוות עשה יש בהן קיבול שכר, ומשא"כ במצוות ל"ת ולמה יקיימום, ואדרבה אין לו לאדם לאסור על עצמו דבר שלא נצטווה בו, וישיב בזה הא דנשא יעקב שתי אחיות, דבלאוין לא נזהרו, ע"ש.

ונראה שיש לתת עוד טעם ותבלין בדברים, דכבר כתב הרמב"ן בפרשת יתרו (כ' ח') דמצוות העשה נובעים ממדת האהבה, ומצוות ל"ת יסודם במדת היראה, ומשום כך עשה דוחה ל"ת דגדולה מדת האהבה ממדת היראה, ולפ"ז י"ל דהאבות שקיימו את התורה לפני שניתנה ממדת האהבה עשו כן, ולכן לא קיימו אלא העשין, דלא שייך יראה לפני שנצטווה, [אף דיש לדון לכאורה דיראת הרוממות שייכת אף במה שלא נצטווה ורק יראת העונש לא שייכת בזה וצ"ע].

ולפי זה אמרתי ליישב את קושית התוס' בחולין (צ"א ע"א ד"ה כמאן דאמר) במה דאמרו שם דבני נח נצטוו בגיד הנשה שהרי יוסף אמר "טול גיד הנשה בפניהם" הרי

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

שנצטוו באיסור גיד, והקשו התוס', דהרי אמר שם גם "פרע להם בית השחיטה" ולכו"ע לא נצטוו על השחיטה וא"כ מה ראייה יש מיוסף, עי"ש. ולהנ"ל נחא, דמשחיטה אין ראייה שנצטוו, דהלא קיימו את כל העשין עד שלא ניתנה תורה ושחיטה מצות עשה היא, אבל גיד הנשה לאו הוא, והלאוין לא קיימו, ועל כרחך דנצטוו על הגיד.

[ואף שיש לטעון דממ"נ לא קיימו אחי יוסף מצות השחיטה, דהרי לא שחטו בעצמם אלא אחרים שחטו להם וכל ענין השחיטה היתה למניעת איסור נבילה ואבר מן החי, ואלה הלא אינם אלא ל"ת ולא מצוות עשה, יש לומר עפ"י דברי התוס' בביצה (כ"ה ע"א ד"ה בחזקת) ושבועות (כ"ד ע"א ד"ה האוכל) דיש בבשר שאינו שחוט גם עשה דשאינו זבוח, ומשום עשה זה הקפידו על השחיטה. אך יש עדיין לעיין אם יש בעשה שקיומו בשב ואל תעשה ענין האהבה. ולכאורה מסתבר דרך בקיום מצוות עשה בקום ועשה יש קיום מדת האהבה. אך עכ"פ המהרש"א בחולין (שם) כתב דאכן אחי יוסף שחטו בעצמם את הבהמות דאל"כ לא היתה השחיטה כשרה, ולפי דבריו אתי שפיר דקיימו את מצוות העשה דשחיטה, וצ"ע בכ"ז].

[אך בגוף דברי מהר"ל יש לעיין ממש"כ רש"י (בראשית ל"ב ה') "עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי", הרי דכולל גם הלאוין, ובפר' תולדות (כ"ז ג') כתב רש"י דיצחק אמר לעשיו שלא יאכילנו נבילות, וצ"ע].

ובגוף הענין בעשה ול"ת האם העשה חמור מל"ת או של"ת חמור מעשה, עיין מש"כ במנחת אשר כללי המצוות (סימן י"ח אות ב' – ג'), עי"ש.

ה

בביאור המהרש"א שיעקב קידש שלא מדעת

ובעיקר ענין שתי אחיות דיעקב כתב עוד המהרש"א בסנהדרין (חי' אגדות י"ט ע"ב) דרחל נתקדשה לו ע"י עבודת שבע השנים ואח"כ נתקדשה לו לאה בקידושי ביאה, ואף שכונתו היתה לרחל מ"מ לא היה עושה בעילתו בעילת זנות ונתרצה בקידושי לאה וא"כ שלא מדעתו קידש שתי אחיות וגם אילו היה מגרש אחת מהם לא היה יוצא בזה מידי איסור דאחות גרושתו אסורה, ולגרש שניהם ודאי לא היה יכול עי"ש. ואף דיש לדון בדבריו דנראה דהא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות לא מהני אלא במקום תנאי כההיא דכתובות (ע"ג ע"א), או בקטנה שהגדילה ביבמות (ק"ז ע"א),

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

ולא בקידושי טעות דסבור היה שרחל היא ונמצאת לאה, מ"מ מסקנת המהרש"א דאי אפשר היה לו לגרש את שניהם מושתתת על היסוד המבואר לעיל דמעשי אבות היו עפ"י נבואה או רוח"ק וראה יעקב ברוח קדשו דזו מיועדת לו לנטוע את כרם בית ישראל ולבנות את ביתו, ודו"ק.

ט

בין האבות לשאר בני נח

ובעיקר דין האבות לפני מתן תורה וקיום התורה על ידם דנתי במקום אחר (עיין לעיל סימן י"ז) והבאתי את מה שכתבו בשם הגר"ח מבריסק דעד כאן לא נחלקו הראשונים אלא אם היה להם דין ישראל או דין בן נח (עיין רש"י עבו"ז ג' ע"א, רמב"ן ויקרא כ"ד ו', חידושי הר"ן סנהדרין נ"ח ע"ב) אבל ברור שהיו בעצם ובחפצא בני ישראל, וקדושת ישראל התחילה על ידם דהלא אבותינו הקדושים אבות האומה הישראלית המה, והדברים לכאורה ברורים וקילורין לעיניים בסוגיות רבות, אך יש להעיר מדברי התוס' בב"מ (ע"א ע"א המתחיל לעיל מינה ע' ע"ב ד"ה תשיך) שכתב דיש זכות לגוי הנמנע מלקבל רבית, דעושה בכך מצוה כדרך שהאבות קיימו כל התורה עד שלא ניתנה, הרי שלמדו ממנהג זה של האבות לכל בני נח בקיום מצוות שלא נצטוו כלל. ועוד יש להעיר מדברי התוס' הללו שלא כדברי המהר"ל הנ"ל דלא קיימו אלא מצוות עשה ולא לאוין, ומדברי התוס' מבואר דגם בלאוין יש ענין ומעלה בקיומן אף שלא נצטוו בהן. וע"ע בירושלמי סנהדרין (פ"ד ה"ז, כ"ב ע"ב) שהוכיחו מיהודה שדן את תמר דבדין האומות אין מתחילין מן הצד, הרי דהוי כב"נ, ודו"ק כי קצרת.

,

ז' מצוות ב"נ לאחר שניתנה תורה

איתא בחולין (ק' ע"ב):

"נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה, רבי יהודה אומר אף בטמאה, אמר ר' יהודה והלא מבני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להן. אמרו לו בסיני נאמר, אלא שנכתב במקומו".

וברמב"ם (פי' המשנה מס' חולין סוף פרק ז') כתב:

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

"ושים לבך על העיקר הגדול הנכלל במשנה הזאת, והוא מה שאמר מסיני נאסר לפי שאתה הראת לדעת שכל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו, כגון זה שאין אנו אוכלין אבר מן החי, אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא לפי שמושה אסר עלינו אבר מן החי במה שצוה בסיני שיתקיים איסור אבר מן החי, וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו מל עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו וכן גיד הנשה וכו', הלא תראה מה שאמרו תרי"ג מצוות נאמרו לו למשה מסיני וכל אלו מכלל המצוות".

וביאור דבריו דאף במצוות שניתנו לבני נח, אין אנו בני ישראל חייבין בהם משום שניתנו לב"נ אלא משום שחזרו וניתנו לבני ישראל בסיני, ותרי"ג מצוות הכוללת את שבעת המצוות שניתנו לב"נ כמקשה אחת ניתנו לישראל.

ולכאורה סתר הרמב"ם את דבריו וחזר מהם בהל' מלכים (פ"ט ה"א):

"על ששה דברים נצטווה אדם הראשון, על עבודה זרה, על ברכת השם, על שפיכות דמים, על גילוי עריות, ועל הגזל ועל הדינים, אעפ"י שכולן קבלה הן בידנו ממושה רבינו והדעת נוטה להן, מכלל דברי התורה יראה שעל אלו נצטווה, הוסיף לנח אבר מן החי וכו' נמצאו שבע מצוות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם, נצטווה יתר על אלה במילה והוא התפלל שחרית, ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית, ובמצרים נצטווה עמרם במצוות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו".

ולכאורה משמע מדבריו שהתורה נשלמה ע"י משה רבינו, אבל לגבי ז' מצוות מה דהוה הוה, אלא שמושה הוסיף עליהם, ואכן ראיתי שכך כתב הגר"י ענגיל בספרו בית האוצר (ח"א מערכת א-ב אות ז') שדברי הרמב"ם סותרים אלה את אלה, עי"ש.

אך לאחר העיון נראה דאין בזה סתירה, דאין כונת הרמב"ם בהל' מלכים דמצווים אנו בז' מצוות משום שאדם ונח ואברהם נצטוו בהם, ולא בא משה אלא להוסיף על מצוות אלה, דהלא להדיא כתב הרמב"ם בתחילת דבריו על מצוותיו של אדה"ר, "שכולן קבלה הן בידנו ממושה רבינו", וע"כ דכל כונת הרמב"ם שמושה הוסיף מצוות חדשות שלא נודעו לקודמיו, אך פשיטא שמושה חזר על ז' מצוות דב"נ ואין אנו חייבין בהם אלא ע"י משה רבינו, אך מ"מ משה רבינו לא חידש מצוות אלה אלא חזר עליהם

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

לחייב בהם את בני ישראל כשם שנצטוו בהם ב"נ, ולא בכדי ברית מילה קרויה בפינו בריתו של אברהם אבינו, וכן בפ' המשניות שם כתב הרמב"ם: "וכן אין אנו מלין מפני שאברהם מל עצמו וכו' אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י משה רבינו שנמול כמו שמל אברהם אבינו ע"ה", הרי שמישה צוה שתהא מצוה זו מוטלת עלינו כשם שנצטוה בה אברהם וכך בכל ז' מצוות ב"נ, ומשום כך נראה דאין סתירה בין דברי הרמב"ם ודבריו משלימים זה את זה.

ונראה הכרח לדברינו שאין כונת הרמב"ם בהל' מלכים דז' מצוות ב"נ כדקאי קאי, שהרי מבואר ברמב"ם (פ"ט ממלכים ה"ט) שגזל דבני נח כולל "גונב נפשות וכובש שכר שכיר וכו' מה שאין כן בישראל". הרי דז' מצוות דב"נ שרשים הם וכוללים לאוים רבים שבישראל מצוות חלוקות הן [וכ"כ התוס' בב"מ (שם) דאיסור ריבית נכלל באיסור גזל דב"נ עי"ש, ועיין ברמב"ן (בראשית ל"ד י"ג) דדינים דב"נ כולל כל המצוות והעבירות שבדיני ממונות בין אדם לחברו, עי"ש ודו"ק].

ועל כרחק דכשניתנה תורה נשתנו גדרי מצוות אלו בשעה שניתנו לישראל בסיני, וע"כ דאין כונת הרמב"ם שמישה לא בא אלא להוסיף על מה שניתן לפניו, ודו"ק בכל זה כי קצרתי, והדברים ברורים.

ובאמת אין נראה שהרמב"ם חזר בו ממש"כ בפ' המשניות, דהלא כתב שיסוד זה הוא "עיקר גדול" ובאגרת (נדפס בספר כתבי הרמב"ם ובנו רבי אברהם עמוד כ"ו) כתב שיסוד זה "לא יתעלם אלא ממי שלא עיין ולא הסתכל בעקרי הדת", ואיך נאמר שחזר בו מדברים ברורים כאלה. וע"כ צ"ל כמו שביארנו.

יא

אם קטן חייב בשבע מצוות בני נח

בענין מה שחידשו כמה מגדולי האחרונים ובכללם הנחל יצחק (חו"מ סימן ז' ענף א' - ב'), והאור שמח איסורי ביאה (פ"ג ה"ב), הדברי חיים (נזקי ממון סימן י"א) וחלקת יואב (סימן א') דקטן שיש בו דעת חייב בשבע מצוות בני נח, ובספר כסא דהרסנא על הבשמים ראש (סי' ע"ג) כתב דסומא חייב בז' מצוות בני נח, וכ"ה במנחת חינוך (מצוה ב' ומצוה כ"ו).

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

הנה לא אכחד, דמעולם היו דברי האחרונים הנ"ל תמוהים בעיני מאד מתרי ותלת טעמי, ואבאר:

א. מה ענין ישראל אצל בני נח, והלא כיון שנכנסו ישראל לברית וקבלו תורה בסיני כקטן שנולד הם ויצאו מכלל ב"נ, והלא כתב הרמב"ם בפירוש המשניות (חולין סוף פ"ז) דכל המצוות שאנו מקיימים היום אין אנו מצווין בהם משום שכבר נצטוו נח ואברהם, אלא משום שכך צוונו בסיני, ומהיכי תיתי לחדש שיש לישראל מצוה כלשהי מצד דיני בני נח.

ודבר זה תמוה בעיני גם במה שחידשו האחרונים לגבי קטן, וגם במה שחידשו לגבי סומא לרבי יהודה דאף שפטור מן המצוות, מ"מ חייב הוא בשבע מצוות בני נח, ולענ"ד תמוה מאד ליתן דין ב"נ לישראל, דאין לנו בבני ישראל אלא תורת משה, ואין שום מצוה בבני ישראל משום דיני בני נח.

ויסוד זה מפורש בדברי הרמב"ם שאין אנו חייבים בשום מצוה מפני שהאבות ונח נצטוו בהן אלא משום תורה שניתנה לנו בסיני ע"י משה רבינו בלבד, כמו שהארכתי לעיל (אות ט').

ב. עוד קשה בעיני לחדש דקטן חייב במצוות כלשהן, והלא פטור קטן מן המצוות אינו גזירת הכתוב כהלכתא בלא טעמא, אלא משום שאינו בר דעת, וכמו שכתב רש"י (חגיגה ב' ע"א): "דלאו בני דעה נינהו ופטורין מן המצוות". וכיון שירדה תורה לסוף דעתו והחונן לאדם דעת קבע בתורתו שאין לקטן דעת מספקת להיות אחראי על מעשיו ולשאת בחיובי המצוות ועונשן, כמה תמוה לומר שחייב במקצת המצוות ופטור ממצצתן. וכיוצא בדבר תמהתי במנחת אשר (שמות סימן י"ב אות ב') על מה שרצו לחדש דקטן מצווה במצוות קידוש ה', עי"ש. [ויש שחידשו כן מכח לשון הרמב"ם (יסודי התורה פ"ה ה"א): "כל בית ישראל מצווין על קידוש ה'", וכתבתי דאין לשון זה בהכרח כולל קטנים, דהלא גם חרש ושוטה בכלל ישראל הן, וכי נימא דאף הם חייבים, ועיין בהלכות תשובה (פ"ג ה"ד): "ונהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים מר"ה עד יוה"כ", אף דפשוט שאין הקטנים בכלל, ואכמ"ל].

ג. גם עצם דברי החת"ס (שו"ת יו"ד סימן קפ"ד וסימן שי"ז) דשיעור גדלות דבן נח אינה תלויה בשנים וסימנים אלא בדעת, וכל שיש בו דעת גדול הוא לענין חיובים ועונשים, אף שכתבו כן גם בשואל ומשיב (מהדורה ב' חלק א' סימן י"ד) ובמנחת חינוך

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

(מצוה ק"צ), וכן כתב גם בקרן אורה ובחידושי הנצי"ב (נזיר ס"ב ע"א), הדברים תמוהים לענ"ד, דאם כן מאי קמ"ל ברמב"ם בכתבו דגם בבן נח אין מענישין את הקטן, דממה נפשך אם יש בו דעת הלא בר עונשין הוא, ואם אין בו דעת מאי קמ"ל, וכי יעלה על הדעת שהורגין תינוק בן יומו. וגם רחוק הדבר שבית דין אמור לבחון את דעתו והבנתו של הקטן, ומה גבול שמת בזה לקבוע את מדת הדעת המחייבת עונש, ועוד דכל כהאי גוונא הווא ליה לרמב"ם לפרש ולא לסתום וסתימת לשונו של הרמב"ם ודאי משמעה דכגדר קטן בישראל כך גדר קטן דבן נח.

אלא נראה דכונת הרמב"ם (פ"ט ממלכים ה"י) דלא ניתנו שיעורים לבן נח אינו אלא בשיעורי כזית דאבר מן החי, וכן כתב בקרית ספר שם: "ולא ניתנו שיעורין של כזית וכיוצ"ב אלא לישראל". אמנם המאירי (סנהדרין דף נ"ו ע"ב) כתב: "שלא נאמרו השיעורין כולם אלא לישראל", אך גם בדבריו אפשר דאין הכונה אלא בשיעורים של החפצא כגון כזית, רביעית, כביצה וכדו' ולא לשיעור גדלות.

והנה כל הנ"ל נראה ברור מסברא, אך באמת הראיה הגדולה לסתור חידוש גדול זה [דקטן חייב בשבע מצוות ב"נ] היא מסתימת חז"ל והראשונים. הלא בחידוש גדול זה יש נפקותא גדולה בכל קטן, ואם נכונים הדברים איך סתמו ולא פירשו, ויסוד זה למדנו מדברי הבית מאיר (או"ח סימן תמ"ג סעיף ב' ובבית אדם שער הקבוע סימן ז'): "שנוח לי יותר ללמוד מסתימת הראשונים מפירושן של אחרונים". ועיין עוד בשו"ת בית שלמה (יו"ד ח"ב סימן מ'): "ודאי שאם יש מקום לחומרא זו לא ימלט שלא היו מזכירים אחד הפוסקים ראשונים ואחרונים". וכן כתב גם החזון איש (שביעית סימן ז' ד"ה טרם אכנס): "ושתיקתם כפירושם... וזו בלבי ההכרעה היתרה מכל הראיות".

יב

מכתב בדברי הרמב"ן [המובא באות א']

שאל כב' על מש"כ רש"י (דברים י"א י"ח): "ושמתם את דברי אלה על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם אותם לאות על ידכם, אף לאחר שתגלו היו מצויינים במצוות, הניחו תפילין עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבו לכם ציונים" (ירמיהו ל"א).

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

ותמה כבו' הלא תפילין ומזוזה הוי מצוות עשה שאינם תלויים בארץ אלא חובת הגוף המה ומה ענינם לארץ ישראל. וכתב שראה בשם מרנא הגר"א מוילנא שברש"י היה כתוב "היו מצוינים במצוות התע"מ" וכונתו היא "הפרישו תרומות עשו מעשרות" ובטעות נכתב "הניחו תפילין עשו מזוזות".

ברור בעיני שהדברים אינו פרי רוחו הגדולה של הגר"א ואף לא יצאו מבית מדרשו. מלבד מה שאין דרכו של רש"י לכתוב בר"ת, בכלל אין לתקן ספרי קדמונים ולהגיה בהם עפ"י השערה ודמיון ללא מקור נאמן.

ראה מה שכתב הרמ"א ביו"ד סימן רע"ט סעיף א' דאין להגיה שום ספר מסברא אלא בראיה, ובבהגר"א שם ס"ק ב' בשם הרמב"ן דעבירה גדולה היא להגיה ללא ראיה אלא מסברא. ומשו"כ ברור לי שבוקי סרוקי תלו ברבינו הגדול הגר"א.

ודברי רש"י פשוטים ומקורם בדברי הספרי שם "ואבדתם מהרה אעפ"י שאני מגלה אתכם מן הארץ לחו"ל היו מצוינים במצוות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים, משל למלך שכעס על אשתו וחזרה בבית אביה, א"ל הוי מקושטת בתכשיטך, כשתחזרי לא יהיו עליך חדשים, כך אמר להם הקב"ה לישראל, בני היו מצוינים במצוות שכשאתם חוזרים לא יהיו עליכם חדשים".

וכבר ביאר הרמב"ן את עומק הדברים וכונתם (ויקרא י"ח כ"ה) "ומן הענין הזה אמרו בספרי ואבדתם מהרה אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחוצה לארץ היו מצוינים במצוות שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים, משל למלך שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה אמר לה היו מתקשטת תכשיטים שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים כן אמר הנביא הציבי לכם ציונים אלו המצוות שישראל מצוינים בהם והנה הכתוב שאמר ואבדתם מהרה ושמעתם את דברי אלה וגו' אינו מחייב בגלות אלא בחובת הגוף כתפילין ומזוזות ופירשו בהם כדי שלא יהיו חדשים עלינו כשנחזור לארץ כי עיקר כל המצוות ליושבים בארץ ה' ולפיכך אמרו בספרי וירשתה וישבת בה ושמרת לעשות ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה".

יסודו של דבר, יעודו של כלל ישראל לדבוק בהקב"ה בארצו הקדושה בשלימות תורתו אהבתו ויראתו, ורק בארץ ישראל ישיגו בני ישראל את שלמות דביקותם בהקב"ה, ושמירת התורה והמצוה בחו"ל אינו אלא מעין הכנה לשלימות יעודו בארץ ישראל. ועיין מה שאמרו בירושלמי שקלים (י"ד ע"ב) "כל הקבוע בארץ ישראל ומדבר

בענין נישואי יעקב לשתי אחיות

בלשון הקודש ואוכל פרותיה בטהרה וקורא קר"ש בקר וערב מובטח לו שהוא בן עוה"ב".

אמנם אין לדברים כל משמעות מעשית ומצות התורה ובכללן התפילין והמזוזה חובת הגוף הן וחייבים בהם בין בארץ ובין בחו"ל חיוב גמור אלא שבכבשוננו של עולם ובכבשי דרחמנא, הטעם שהקב"ה צוה מצוות אלה בחו"ל כדי שיקיימו אותם בארץ, ודו"ק בכ"ז.

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך עד היום הזה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה" (פרק ל"ב פסוק ל"ג).

הן מאכלות אסורות מן החוקים המה שטעמם לא נתפרש בתורה, חקים חקקתי גזירות גזרתי ואין לך רשות להרהר אחריהם, ומכל המאכלות האסורות שבתורה לא מצינו אלא אחת שטעם איסורה מפורש בתורה, והיא מצות ל"ת דגיד הנשה שנאמר בה **"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה"**. ויש לעיין אפוא בכוונת התורה בטעם מצוה זו.

ושלש דרכים מצינו בדברי רבותינו הראשונים:

א. כתב הרשב"ם בפירושו עה"ת:

"על כן לא יאכלו – לזכרון גבורתו של יעקב ונס שעשה לו הק' שלא מת".

וחידוש יש בדבריו דלא מצינו בשום מקום זכר לנס שהוא בל"ת, ולעולם זכר לנס אינו אלא בקום ועשה כגון סוכה מצה ומרור, וכן נר חנוכה ומקרא מגילה מדברי קבלה ודברי סופרים.

ב. כתב החזקוני:

"בדין הוא שיש לקנוס ולענוש בני ישראל מאכילת גיד הנשה שהניחו את אביהם הולך יחידי".

וגם דבריו חידוש הם דלאו זה לדורות נאמר משום קנס לבני יעקב.

ג. כתב החינוך (מצוה ג):

"משרשי מצוה זו, כדי שתהיה רמז לישראל שאף על פי שיסבלו צרות רבות בגליות מיד העמים ומיד בני עשו, שיהיו בטוחים שלא יאבדו, אלא לעולם יעמוד זרעם ושםם, ויבוא

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

להם גואל ויגאלם מיד צר. ובזכרם תמיד ענין זה על יד המצוה שתהיה לזכרון, יעמדו באמונתם ובצדקתם לעולם. ורמז זה הוא לפי שאותו מלאך שנלחם עם יעקב אבינו, שבא בקבלה שהיה שרו של עשו, רצה לעקרו ליעקב מן העולם הוא זרעו ולא יכול לו, וציערו בנגיעת הירך, וכן זרע עשו מצער לזרע יעקב, ולבסוף תהיה להם ישועה מהם, כמו שמצינו באב שזרחה לו השמש לרפואתו ונושע מן הצער, כן יזרח לנו השמש של משיח וירפאנו מצערנו ויגאלנו, אמן במהרה בימינו".

בקש שרו של עשו לעוקרנו מן העולם - ולא יכול לו. יזכרו זאת ישראל לדורותם באי אכילתם את גיד הנשה. בטוחים יהיו שלא יאבדו.

ובזה"ק איתא:

"... ולקבל שם"ה יומי שתא, והא תשעה באב חד מנהון, דאיהו לקבל סמא"ל, דאיהו חד מאינון שם"ה מלאכין (נ"א יומין), ובגין כך אמרה אורייתא לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, א"ת לאסגאה תשעה באב, דלא אכלין ביה ולא שתין, ובגין כך חזא קב"ה כלא, ונרמז בהון רמז ליעקב. ויאבק איש עמו, בכל יומי שתא ובכל שייפין דיעקב, ולא אשכח בר ההוא גיד הנשה, מיד תשש חיליה דיעקב, וביומי שתא אשכח יום תשעה באב, דביה אתתקף ואתגזר דינא עלנא, ואתחרב בי מקדשא, וכל מאן דאכיל בתשעה באב כאילו אכיל גיד הנשה)".

(תרגום לשונו) – "... וכנגד שם"ה ימי השנה, והרי תשעה באב אחד מהם הוא שהוא כנגד סמא"ל, שהוא אחד מאותם שם"ה ימים, ובגלל זה אמרה התורה לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה "את" לרבות תשעה באב ("את" ר"ת "אב תשעה" – כן כתב האר"י הקדוש בספר פרי עץ חיים, שער חג השבועות פרק א'), שלא אוכלים בו ולא שותים, ומשום

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

כך ראה הקב"ה את כולם, ונרמז בהם רמז ליעקב. ויאבק איש עימו בכל יומי השנה ובכל עצמותיו של יעקב, ולא מצא חוץ מגיד הנשה, מיד תשש כוחו של יעקב, וביומי השנה ישנו יום תשעה באב שבו מתחזק ונגזר דין עלינו, ונחרב בית המקדש, וכל מי שאוכל בתשעה באב כאילו אוכל גיד הנשה".

יום תשעה באב מכוון כנגד מצות גיד הנשה, ונראה להוסיף בזה טעם ותבלין בעומק הדברים לפי"ד החינוך.

ויתירא מזו מצינו בסדר הדורות (אלף השלישי) שהמאבק בין יעקב ושרו של עשו היה בתשעה באב, וכ"כ בדרשות החת"ס (סוכות), והדברים נפלאים.

כי דווקא ביום הקשה הזה, יום המר והנמהר שבו חרבו מקדשי ד' וגלו ישראל מעל אדמתם, יום שאין קשה ממנו בתולדות ישראל, עלינו להתחזק באמונה ולזכור שכבר ניסה שרו של עשו לעקור את יעקב מן השורש - וכבר נתברר בניסיון שאין הוא יכול - לא הורשה לעשות כן.

לא חגר שרו של עשו חרבו על מתניו אלא בשל יעקב. לא עם אברהם ולא עם יצחק יצא למלחמת החרמה. דווקא בכוחו של יעקב לקבוע את סיום המלחמה - ולסיימו עד עלות השחר. ומה כוחו של יעקב?

- ויחלום והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו - ראה של אדום עולה ולא ידע כמה. באותה שעה נתיירא יעקב אבינו ואמר שמא לזה אין לו ירידה? א"ל הקב"ה - אפילו אתה רואה עולה אצלי משם אני מורידו ... משם אורידך נאום ד'. אפשר ולא גילה הקב"ה מתי זמן שקיעתו של עשו, אך הקב"ה הבטיחו במה הוא נופל.

בסולם יהיה עשו יורד - סולם גמטריא קול. קול תפילת הצדיקים וקול תורתם סולם הוא למלאכים להעלותם ולהורידם. וכך כתב בעל הטורים: "סולם. בגימטריא קול, שקול תפלת הצדיקים הוא סלם למלאכים לעלות

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

בו. וכן עלה המלאך בלהב הקרבן והתפלה היא העבודה. לכך כל מי שמתכוין בתפלתו הסלם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו".

ועוד זאת גילה לנו בעל הטורים:

"סלם. בגימטריא סיני שהראהו מעמד הר סיני".

בעמל תורת סיני ויגיעתה בקול תפילה ובקול תורה ירומו בני יעקב בסולם - ומשירומו בני יעקב בהכרח ירדו בני עשו - כשזה קם זה נופל.

עד אחרית הימים מגיע אבן של יעקב. ואימתי אחרית הימים זו?

כתב בעל האור החיים:

"יתבאר הכתוב על דרך מאמר הובא בספר זוהר חדש (ח') כי ד' גליות של ישראל כל אחד מהם נגאלו ממנו בזכות אחד, גלות הראשון נגאלו בזכות אברהם אבינו ע"ה, ב' נגאלו בזכות יצחק, ג' בזכות יעקב, והד' תלוי בזכות משה, ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מן התורה".

והדברים מבהילים. וכי לא יחפוץ משה לגאול בניו ולחלצם ממיצר, הן זה האיש משה נשא על שכמו טורח משא העם ומשאו כאשר ישא האומן את היונק, זה האיש המחנך בעד חטאתם בקול שוועה, אם ימחה שמו ולא יפקד עוד בספר תורת האלוקים. כלום יתכן שהוא אשר לא ירצה להביא גואל לבניו?

אכן פשוט הוא כי חפץ משה לגאול את בניו. מחלה ומפלל הוא להחיש פעמי גאולתם, שאין בו כח אם לא בתורה ובעמלה. הוא שאמר הכתוב "זכרו תורת משה עבדי, אשר ציויתי אותו בחורב".

ויקרא את שמו ישראל

פירוש נפלא חידש החתם סופר, הנה המלאך אמר "ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל" (ל"ב כ"ט) אך לא כך אמר הקב"ה אלא

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

ויאמר לו אלקים "שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל" (ל"ה י'). שרו של עשיו רצה למחוק לחלוטין את השם יעקב אך הקב"ה אמר שמך יעקב משום שיעקב ישראל בגי' קרע שטן.

לאחר שהשטן שהוא שרו של עשו רצה לקעקע את כל שרש העם ולהעבירו מן העולם, ויעקב גבר עליו ושבר את כחו הוסיף לו הקב"ה שם שהוא בגמטריא קרע שטן. אך השטן בעצמו שרו של עשו ניסה לעקור את מלא שמו של יעקב ולבטל מעל עצמו את גזירת הקריעה והכליון. אלא שהקב"ה קבע שאכן יעקב וישראל יהיה שמו.

אמנם כאשר נספור אותיות אלה נמצא שיעקב ישראל עולים למספר 723 כאשר קרע שטן עולה 729.

אלא שכבר כתב רש"י (בחוקותי כ"ו מ"ב) "בחמשה מקומות נכתב יעקב מלא ואלהו חסר, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו" כאשר מדובר בכוחו של יעקב לקרב את גאולת ישראל מופיע יעקוב מלא, בימי הגלות צריכים אנו את כוחו של יעקב אבינו ובימים ההם יעקב הוא זה שקורע כוחו של שטן, כי יעקב מכל אבותינו הקדושים הוא זה שבמאבקו עם שרו של עשיו כבש את דרכו של כלל ישראל עד הגאולה העתידה והוא שכתב רש"י (ל"ג י"ד) "עד אשר אבא אל אדוני שעירה ואימתי אילך בימי המשיח שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו".

ומה נפלא הרמז שכתב הבעל הטורים:

"אבא אל אדוני שעירה. ס"ת אליה. אבא עולה ד'. רמז לאחר ד' גליות יבא אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא ואז ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו".

וגם ברמז זה בא אליה חסר דבכל הנוגע לגאולה העתידה יעקוב מלא ואלה חסר.

וכך הדברים גם עפ"י קבלה, פוק חזי מש"כ בזוה"ק פר' וירא (קי"ט

על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה

ע"א):

"ד"ש פתח ואמר (ויקרא כ"ו) וזכרתי את בריתי יעקוב
מלא בוא"ו... אבל האי קרא על גלותא דישראל אתמר דכד
אינון גו גלותא ההוא זמנא דיתפקדון (בית יעקב) יתפקדון
ברזא דוא"ו ואיהו באלף שתיתאה".

הרי לן מכבשונו של עולם דיעקוב מלא קשור לגאולת ישראל.

אכן יעקוב ישראל בגמטריא קרע שטן, ובזכותו של יעקב איש תם
ומאבקו עם שרו של עשו נזכה בקרוב בימינו לגאולה שלימה במהרה
בימינו אמן.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

